

NEVA MAKUC*

O NEKATERIH VIDIKIH ODNOSA FURLANSKIH NOVOVEŠKIH HISTORIOGRAFOV DO ETNIČNIH, JEZIKOVNIH, VERSKIH IN SOCIALNIH SKUPIN

IZVLEČEK

Prispevek se posveča historiografskim spisom, ki so jih med 15. in 17. stoletjem pisali furlanski avtorji, pripadniki romanske govorne skupine, oziroma nekaterim vidikom odnosa omenjenih historiografov do različnih etničnih, jezikovnih, verskih in socialnih skupin.

Ključne besede

zgodovinopisje, Furlanija, Slovani, etnične skupine

SINTESI

Il contributo si concentra sulle opere storio-grafiche che furono scritte tra il '400 e il '600 da autori friulani appartenenti al gruppo linguistico romanzo, ossia su alcuni aspetti del loro rapporto verso alcuni gruppi etnici, linguistici, religiosi e sociali.

Parole chiave

storiografia, Friuli, Slavi, gruppi etnici

Sumarični prispevek¹ se osredotoča na dožemanje različnih etničnih, jezikovnih, verskih in socialnih skupin s strani furlanskih historiografov prvih treh stoletij beneške oblasti na furlanskem območju, katera je bila vzpostavljena leta 1420 s prisvojitvijo kneževine oglejskega patriarha. Na tem mestu bom na poenostavljen način omenila samo nekatere vidike tovrstnih odnosov. Omenjene historiografe, če izvzamemo na primer patra Martina Bavčerja, ki je bil bližji – tako kot je opozorila Darja Mihelič – progermanski zgodovinski konceptiji,² je karak-

terizirala pripadnost italijanski kulturni sferi.

Družbena razslojenost, ki je bila v vsakdanjem življenju globoko občutena in odločilna, je bila v obravnavanih delih izražena večinoma na posreden in površinski način. Nižji sloji so bili deležni pozornosti le izjemoma, na primer v zvezi z uporomo leta 1511, ki je globoko pretresel furlansko družbo in o katerem so poročali mnogi sodobni historiografi. Krivdo za ljudski bes so pogosto pripisovali zgolj ščuvanju videmskega plemiča Antonija Savorgnana in ljudski želji po plenjenju. Vzvišeno preziranje nižjih slojev ni dovolilo poglobljanja v prave vzroke nezadovoljstva. Nekateri zgodovinopisci so nižjim slojem pripisovali celo prirojene, večinoma negativne lastnosti. Na drugi strani pa so historiografi slavili različne plemiške rodbine, pri čemer je, tako kot tudi pri njihovem dožemanju etničnih skupin in uporabi geografskih imen, pogosto prišlo do izraza nagnjenje k iskanju in poudarjanju čim starejših izvorov. Tako na primer v delih Gian Giacoma D'Ischije beremo o pripetljajih, ki naj bi jih goriški grofje doživljali vse v Atilovem času.³ V zvezi z družbenimi sloji v enem izmed del Marc'Antonija Nicolettija izstopa povezovanje sodobne družbene razslojenosti z nekdanjimi etničnimi razlikami, saj naj bi se nekdanja delitev na t.i. *Rimljane, Langobarde* in *Bavarve* prelevila v družbeno razslojenost.⁴

Etničnim skupinam so obravnavani historiografi namenjali zelo malo prostora, pri čemer so še največ pozornosti bila deležna t.i. barbarska ljudstva in pa osmanska nevarnost. Etnične

razlike so bile v določenih primerih⁵ jasno občutene, najverjetneje zaradi prepletenosti z geografskimi in političnimi konotacijami. Glede odnosa do etničnih skupin bi morda veljalo poglobiti domnevo, da so obravnavani historiografi na osnovi antične in zgodnjeredneveške tradicije, na eni strani dojemali lastno skupnost kot skupek etnično in jezikovno izvorno različnih posameznikov, ki so jih določeni politični in družbeni dejavniki povezali v sklenjeno skupino, na drugi strani pa druge etnične skupine kot homogene in objektivno določljive skupine. Spisi na večinoma indirektni način namreč izražajo izrazito biološko dožemanje narave tujih etničnih skupin, tako sodobnih kot antičnih in zgodnjeredneveških. V skladu s takšno koncepcijo in glede na to, da so historiografi sebe dojemali kot naslednike antične civilizacije so neredko t.i. barbarskim ljudstvom pripisovali določene negativne lastnosti, kot na primer nezmernost pri hrani in pijači, nagnjenost k plenjenju in podobno. Na osnovi poročil predhodnih piscev so etničen razvoj obravnavali kot stanje, ki naj bi se linearno in enolično vlekel skozi stoletja. Tovrsten izredno poenostavljen pogled na etnični razvoj, se je odražal na več načinov, na primer s poimenovanjem sodobnih etničnih skupin z etnonimi določenih preteklih skupin ali s poimenovanjem preteklih etničnih skupin s sodobnimi etnonimi. Poleg tega so na neposreden, a še pogosteje na posreden način kot prednike določene etnične skupine označevali pripadnike nekega starejšega ljudstva. Giovanni Candido je na primer v svojih *Commentariorum Aquile-*

* univ. dipl. italijanistka in zgodovinarica, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, e-pošta: neva.makuc@zrc-sazu.si

¹ Omenjeni prispevek je bil predstavljen na mednarodnem znanstvenem sestanku *Interpreti kultur*, ki ga je med 27. in 29. septembrom 2007 organiziralo Znanstveno-raziskovalno središče v Kopru. Na tem mestu je objavljena le kratka predstavitev, celoten članek bo predvidoma objavljen v *Acta Histriae*.

² Mihelič, *Etnična podoba Karantanije* in

njenih, str. 876-878; Mihelič, *Karantanija v očeh*, str. 299-300.

³ D'Ischia, *La scena*, 81-82; D'Ischia, *Historia*, str. 2-3.

⁴ Nicoletti, *Leggi*, str. 30.

⁵ Npr. podčrtovanje germanskega porekla nekaterih oglejskih patriarhov in slovanškega izvora patriarha Friderika II. (npr. Capodaglio, *Vdine*, str. 19; Capodaglio, *Dei fragmenti*, str. 55, 58, 64, 65).

iensium libri octo izrecno enačil Poljake z Gepidi.⁶ Večina piscev je zaradi podobnega nomadske konjeniškega življenja in panonskega naselitvenega območja enačila tudi Hune, Avare in Ogre. Obstoj nemalo sodobnih etničnih skupin je bil anahronistično prenesen vse v antični ali zgodnjerednjeveški čas, na primer, med sodobnimi Francozi in Franki karolinškega časa je bila pogosto potegnjena linearna linija.

Podatki o časovno bližnjih ali celo sodobnih etničnih skupinah so izredno skopi. Nekoliko več pozornosti je namenjeno tistim skupinam, katerih različnost je bila zaradi ne le etničnih, temveč predvsem verskih ali političnih razlik občutena kot posebno drugačna in tuja. Pri odnosu do Judov, Grkov in Osmanov sta bila tesno prepletena tako zaznavanje njihove izrazite drugačnosti kot tudi pomen krščanske identitete piscev. Redko izraženi negativni etnični stereotipi pridejo do izraza prav pri omenjenih treh skupinah. Že omenjeni D'Ischia je na primer Jude opisal kot podlo drhal, Grkom pa je pripisal prirojeno hudobijo, zvitost in celo barbarsko naravo.⁷ Globlje občuten in posledično tudi mnogo bolj transparenten pa je bil odnos do Osmanov, saj ob zelo skromnem zanimanju za druge sodobne etnične skupine izstopa izjemno velika pozornost do Osmanov, ki so s svojimi vpadi silovito posegli na furlansko območje, s svojimi osvajanji vnesli nemir v ves krščanski svet in odigrali odločilno vlogo pri ustvarjanju zavesti o obstoju enotne, na krščanski veri temelječe skupnosti. Mnogi historiografi so izčrpno pisali o njihovih vpadih. Osmane so dojemali kot barbare ali – če citiram besede Jacopa Valvasoneja – kot »feroci, crudeli et potenti inimici di tutta l'Christianesimo«.⁸ Nekatera dela se zaključijo z upanjem, da bodo krščanski vladarji rešili krščanski svet pred osmansko nevarnostjo. Zaskrbljenost pa preraste v globok strah zlasti pri tistih avtorjih, kot na primer pri

Candido in D'Ischi, ki so kot sodobniki doživljali pomembne osmanske uspehe, kot osvojitve Sirije in Egipta v drugem desetletju 16. stoletja, beneško izgubo Krete leta 1669 itd.

Nekoliko več prostora kot sodobnim etničnim skupinam je namenjena antičnim in zgodnjerednjeveškim ljudstvom, predvsem Avarom, Langobardom in Slovanom. Glavna vzroka tega sta bila silovitost njihovih vdorov in selitev, s katerimi so globoko zarežali v zgodovinski razvoj furlanskega območja, kot tudi bogato gradivo, ki ga o omenjenih skupinah prinaša *Historia Langobardorum* Pavla Diakona iz 8. stoletja.

Maloštevilni podatki o Slovanih se nanašajo večinoma na zgodnjerednjeveške Slované z današnjega slovenskega ozemlja in na njihove boje z Langobardi. Bežno se omenjajo tudi Slovani z vzhodne Jadranske obale, ki so poimenovani bodisi kot Slovani bodisi kot Iliri, saj so v humanističnem času slednje začeli pojmovati kot neposredne prednike južnih Slovanov. Še redkeje kot srednjeveško se omenja sodobno slovansko prebivalstvo z današnjega slovenskega ozemlja, in sicer večinoma zgolj bežno kot prebivalstvo določenih vasi ali v zvezi s furlanskimi fajdami, turškimi vpadi in ustoličevanjem koroških vojvod. Iz konteksta nekaterih spisov se lahko razbere obravnavanje omenjenih Slovanov kot neposrednih potomcev antičnih Japodov. Tovrstne omembe predstavljajo v glavnem zgolj gole kuriozitet, izražene bežno in osredotočene bolj na lingvistično kot pa na etnično drugačnost Slovanov.

VIRI IN LITERATURA⁹

CANDIDO, Giovanni: *Commentario-*

⁹ Objavljeni prispevek predstavlja le kratko predstavitev dela širše raziskave, ki jo avtorica pripravlja v okviru predvidene doktorskega dela. Na tem mestu zaradi prostorske stiske ne more biti objavljen celoten seznam obravnavanih historiografskih virov, ki bo objavljen v načrtovanem doktorskem delu in predvidoma tudi v *Acta Histriae*. Na tem me-

rum Aquileiensium libri octo. Venetiis: Alessandro Bindoni, 1521.

CAPODAGLI, Giuseppe: *Vdine illustrata da molti suoi cittadini*. Udine: Nicolò Schiratti, 1645. Bologna: Arnaldo Forni editore, 1977.

CAPODAGLIO, Giuseppe: *Dei fragmenti d'Aquileja*. Trieste: Tipografia del Lloyd Austriaco, 1852.

D'ISCHIA, [Gian Giacomo]: *Historia della principale Contea di Gorizia Nella Prouincia Foro-Iuliense, O' siasi Racconto Crono-Stemmatografico di que' Prencipi Conti*. Udine: Nicolò Schiratti, 1684. Gorizia: Stab. tip. Giov. Paternolli, 1899.

D'ISCHIA, Giovanni [!] Giacomo: *La scena de' tragici amori longobardici. Anuamenti famigliari, e di Corte da che quella bellicosa Nazione trapiantò il Seggio Reale in Italia, Ricauati dalle tenebre d'altissima dimenticanza, E ridotti in Istoria formale*. Udine: Nicolò Schiratti, 1678.

MIHELIC, Darja: Etnična podoba Karantanije in njenih prebivalcev v spisih zgodovinarjev od 15. do 18. stoletja. Bratož, Rajko (ur.). *Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo: začetki slovenske etnogeneze = Slovenien und die Nachbarländer zwischen Antike und karolingischer Epoche: Anfänge der slowenischen Ethnogenese*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2000, 2. del, str. 839-961.

MIHELIC, Darja: Karantanija v očeh zgodovinarjev od konca 15. do 18. stoletja. *Zgodovinski časopis*, 31, 1977, št. 3, str. 287-328.

NICOLETTI, Marcantonio: *Leggi e costumi dei Furlani sotto diciotto Patriarchi d'Aquileia*. Pradamano (Udine): Pietro Zampa editore, 1927.

VALVASONE di Maniago il Vecchio, Jacopo: *Dele incursioni de Turchi fatte nella Patria del Friuli con La descrizione de i passi*. [online]. [Uporabljeno dne 8. 4. 2005]. Dostopno na URL: www.univ.trieste.it/~nirital/lughi/infoum/testi/test_n-e/turchi.html.

stu bodo navedeni le omenjeni viri in literatura.

⁶ Candido, *Commentariorum*, lib. III.

⁷ D'Ischia, *La scena*, str. 53, 57, 88, 197.

⁸ Valvasone, *Dele incursioni*, 11.